

OBSZARY PRAKTYKI ANDRAGOGICZNEJ

Tomasz Maliszewski

Z DZIEJÓW PROJEKTU „S(Z)KOLDEM”. EDUKACJA OBYWATELSKA PRACOWNIKÓW INSTYTUCJI EDUKACYJNYCH I KULTURALNYCH W POLSCE W LATACH 90. XX WIEKU

Słowa kluczowe: Szwedzko-Polski Projekt Demokratyzacji Oświaty „S(z)kolдем” (1993–2000), edukacja obywatelska pracowników edukacji i kultury, historia demokratyzacji oświaty i kultury w latach 90. XX w.

Streszczenie: W artykule przedstawione zostały geneza, wybrane aspekty realizacyjne oraz dorobek Szwedzko-Polskiego Projektu Demokratyzacji Oświaty „S(z)kolдем”, koordynowanego przez Vuxenutbildarcentrum /Centrum Edukacji Dorosłych/ Uniwersytetu w Linköpingu (Szwecja) i Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego. Projekt był realizowany w szkołach i instytucjach wspomagających system szkolnictwa oraz w placówkach kultury z terenu całego kraju (głównie Pomorza i Wielkopolski). Adresatami projektu „S(z)kolдем” byli czynni nauczyciele szkół różnych szczebli kształcenia, pedagodzy z różnorodnych placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz bibliotekarze i pracownicy innych polskich instytucji upowszechniania kultury. Głównym celem projektu było zaś propagowanie demokracji wewnątrz i wokół polskich (i szwedzkich) placówek kultury i edukacji oraz promowanie edukacji obywatelskiej wśród ich pracowników. W końcowej części artykułu podjęto próbę sformułowania ocen dotyczących efektów realizacji tego szwedzko-polskiego projektu z perspektywy kilkunastu lat od jego zakończenia.

Wprowadzenie

Przemiany polityczne w Polsce po 1989 roku musiały siłą rzeczy wywołać reperkusje we wszystkich innych sferach życia społecznego. Konieczność przemian wydawała się szczególnie pilna zwłaszcza w tych sferach, które odpowiedzialne

są za kształtowanie świadomości obywatelskiej społeczeństwa polskiego – a więc głównie w oświacie i kulturze. Ewidentna potrzeba reformy programowej i organizacyjnej w polskich placówkach kulturalnych i oświatowych doprowadziła do zrodzenia się wielu koncepcji jej przeprowadzenia. W niemal każdej z nich (oprócz tych najbardziej radykalnych postulujących generalną wymianę kadr w instytucjach oświatowo-kulturalnych) znaczącą rolę odgrywały propozycje organizowania szeroko zakrojonych akcji (re?)edukacyjnych, których adresatami mieli być funkcjonujący w zawodzie nauczyciele, pedagodzy, bibliotekarze czy instruktorzy i animatorzy kultury. To „nowe” zadanie stojące przed edukacją dorosłych u progu III Rzeczypospolitej można by najogólniej określić jako kreowanie edukacji obywatelskiej wśród pracowników instytucji oświaty i kultury czy/i działań na rzecz budowania demokracji wewnątrz tychże.

Ogólnie zarysowany cel: uspołecznienie zasad funkcjonowania oraz demokratyzacja relacji – doczekał się wielu programów szczegółowych różnego autorstwa. Okazywało się niejednokrotnie, że poszczególni projektodawcy w sposób bardzo odmienny rozumieją miejsce i rolę „nowej” szkoły w III Rzeczypospolitej, różnie określają przyszły kształt społecznego uczestnictwa w kulturze czy też kwestie związane z finansowaniem tych sfer życia publicznego. Z owych rozbieżności, rodzących się w znacznej mierze z różnic politycznych i światopoglądowych, wynikały różne cele i zadania stawiane przed instytucjami zajmującymi się szkolnictwem czy upowszechnianiem kultury oraz przygotowaniem i doskonaleniem kadr tam pracujących przez poszczególne środowiska. Przy czym, zauważmy, same dyskusje na temat kierunku i ostatecznego kształtu polskich reform oświatowo-kulturalnych nie ustały do chwili obecnej.

Wówczas – w początkach lat 90. XX stulecia – wydawało się oczywistym, że niemożliwe będzie zaczerpnięcie wzorców z niedalekiej polskiej, PRL-owskiej przeszłości. Rodziło to u nowych decydentów politycznych pomysły ich poszukiwania wśród rozwiązań przyjętych w innych krajach. Pokusa obrania takiej „drogi na skróty” znajdowała uznanie również u dużej części społeczeństwa polskiego, zafascynowanego niespotykanym od kilkudziesięciu lat obszarem wolności do zagospodarowania. Z kolei widoczne w tamtych czasach zainteresowanie szeroko rozumianego Zachodu polskimi przemianami spowodowało pojawianie się w naszym kraju licznych ekspertów, których zadaniem miało być wskazanie Polakom drogi ku nowoczesnemu, demokratycznemu społeczeństwu. Obok projektów godnych uwagi i autentycznie potrzebnych pojawiło się też wiele zupełnie nieprzystających do polskich realiów. Ograniczony krytycyzm, tak charakterystyczny dla wielu członków społeczeństwa polskiego w początkach ostatniej dekady XX wieku, uniemożliwiał zaś często odróżnienie jednych od drugich (Hovenberg 1996, s. 12–13; Maliszewski 2009, s. 9–26).

Z upływem czasu, gdy minęło „polskie pięć minut” na arenie międzynarodowej, okazało się, że wiele (zapewne zbyt wiele) inicjatyw – w tym i tych dotyczących oświaty i kultury – zakończyło się jedynie na wzniosłych intencjach

i uroczystych deklaracjach. Tymczasem ich zagraniczni autorzy znaleźli sobie inny region świata do składania kolejnych obietnic. Tak bywało m.in. z wieloma projektami oświatowymi realizowanymi w Polsce północnej w latach 1990–1992. W licznych placówkach oświatowych i instytucjach kultury pozostawały po nich jedynie mocno sfrustrowane grupy niedoszłych współpracowników, którzy dali się omamić mirażem wspólnego działania dla dobra reformującej się Ojczyzny. Nie wszystkie przedsięwzięcia kończyły jednak swój los w ten „nienajlepszy” sposób. Część z nich została wprowadzona w życie, dając realne wsparcie ówczesnym polskim reformom w obrębie edukacji i kultury.

Geneza projektu

Oprócz kilku dużych międzynarodowych programów (m.in. „Tempus” czy „Erasmus”) pojawiły się w pierwszej połowie lat 90. ubiegłego stulecia i inne, mniejsze – oparte o współpracę z poszczególnymi krajami. Wśród przykładów takiego dwustronnego pozytywnego współdziałania na rzecz przemian w oświacie i kulturze z lat 90. XX wieku wskazać by można Szwedzko-Polski Projekt Demokratyzacji Oświaty „S(z)koldem”. Zwłaszcza z perspektywy dwóch dekad widać, że podjęte wówczas w jego ramach działania przyniosły efekty o charakterze długofalowym.

Jesienią 1992 roku grupa parlamentarzystów szwedzkich odbyła kilkudniową podróż studyjną po Polsce w celu rozpoznania możliwości wsparcia przez rząd Królestwa Szwecji polskiej transformacji ustrojowej. Przedstawiciele *Riksdagu* spotkali się wówczas między innymi ze środowiskami oświaty i kultury. W czasie dyskusji polscy nauczyciele i inni pracownicy oświaty nagminnie wskazywali – być może częściowo ulegając pewnym stereotypowym wyobrażeniom o jego unikalnej w świecie skuteczności – na szwedzki model systemu edukacyjnego jako na pewien wzór, do którego powinniśmy dążyć, realizując własne reformy oświatowe. Wielokrotnie pojawiała się też w czasie spotkań kwestia niedostatku demokratycznych relacji w życiu społeczności szkolnej. Podobne uwagi zgłaszały w trakcie spotkań środowiska pracowników instytucji kultury. Z jednej strony podkreślano widoczny niedostatek wiedzy i umiejętności z zakresu kształtowania demokratycznych relacji we własnym miejscu pracy przez kadry poszczególnych placówek edukacyjnych i kulturalnych, z drugiej zaś wskazywano na konieczność wypracowania procedur przyspieszających demokratyzację wewnątrz szkół, placówek opiekuńczo-wychowawczych, bibliotek i innych instytucji upowszechniania kultury (Bron Jr., Hovenberg 1994; Hovenberg 1995, s. 3).

Zrodził się wówczas pomysł wspólnych polsko-szwedzkich prac wspomagających przemiany polskich placówek oświatowych i kulturalnych i świadomości zatrudnionych w nich osób. Wkrótce podjęto decyzję, iż całość zostanie sfinansowana ze szwedzkich środków budżetowych za pośrednictwem Instytutu Szwedzkiego (*Svenska Institutet*) oraz iż koordynację całości po obu stronach Bałtyku

powinny objąć ośrodki naukowe gwarantujące optymalizację efektów przyszłego projektu (Maliszewski, Wojtowicz, Żerko 1995, s. 192–200; Maliszewski, Wojtowicz, Żerko 1996, s. 10–17).

Strona realizacyjna

Koordynatorem działań po stronie szwedzkiej został Uniwersytet w Linköpingu. Wybór odpowiedniego partnera akademickiego na terenie Polski nie trwał długo. Szwedzka uczelnia od 1984 roku współpracowała z Uniwersytetem Gdańskim. Szczególnie owocnie układała się współpraca pomiędzy Instytutem Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Linköpingu a Instytutem Pedagogiki gdańskiej uczelni. Gdański Instytut został zatem poproszony o pilotowanie prac przyszłego projektu po stronie polskiej (Mokrzecki, Żerko 1997, s. 291–299; Żerko 2006, s. 312–320). Podczas prac teoretycznych nad ostatecznym kształtem projektu ustalono, że jego realizatorzy skupią się głównie na jednym – aczkolwiek bardzo ważnym i rzutującym na wszystkie inne aspekty przeobrażeń oświaty i kultury – problematyce demokratyzacji życia instytucji edukacyjnych i kulturalnych. Przy czym wzorców, które można by ewentualnie wykorzystać np. w polskim szkolnictwie, zamierzano poszukiwać nie tylko w szkole sąsiada zza Bałtyku, ale także w tamtejszej edukacji dorosłych – zwłaszcza w idei szwedzkich kół samokształceniowych (*studiecirklar*) czy koncepcjach funkcjonowania różnorodnych podmiotów niezależnej edukacji dorosłych (*folkbildning*) w tamtejszej przestrzeni społecznej, widząc tam właśnie możliwości znalezienia odpowiedzi rozwiązań dla wyzwań związanych z demokracją, przed którymi stają czynni zawodowo polscy pedagodzy i pracownicy kultury (por. np.: Rutkowiak 1996, s. 18–32).

Projekt skupił zatem osoby zainteresowane stymulowaniem rozwoju i pielęgnowaniem partnerskich zasad współżycia wewnątrz szkoły oraz wychowaniem młodego pokolenia „w” i „dla” demokracji: naukowców, studentów, czynnych pedagogów i działaczy kultury, pracowników instytucji kształcenia bibliotekarzy czy dokształcania nauczycieli, samorządowców itp. Po stronie polskiej w pracach uczestniczyły: Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Warszawski – Filia w Białymstoku, Politechnika Szczecińska, Kuratorium Oświaty w Gdańsku, Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, Państwowy Ośrodek Kształcenia Bibliotekarzy im. Joachima Lelewela w Jarocinie (Wojtowicz 2005, s. 19–27) oraz liczne placówki oświatowe w ówczesnych województwach: gdańskim, bydgoskim, śluskim, nowosądeckim i szczecińskim (głównie czynni nauczyciele szkół podstawowych i średnich). Niektóre przedsięwzięcia w ramach „S(z)koldem” podjęto też wspólnie z Gdańskim Towarzystwem Naukowym i Polskim Towarzystwem Pedagogicznym.

Pokrótce scharakteryzujemy główne kierunki działań w projekcie. I tak, regularnie organizowano liczne szkolenia i warsztaty prowadzone przez szwedzkich

partnerów dla polskich uczestników „S(z)koldem”, ale też – choć rzadziej – przez polskich pedagogów po stronie szwedzkiej. Przygotowano i przeprowadzono kilka konferencji na temat budowy nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego oraz procesów demokratyzacji w oświacie i kulturze. Poprzedzono je badaniami ankietowymi w polskich placówkach oświatowych i kulturalnych, których wyniki dały interesujący materiał ilustrujący polskie przemiany po 1989 roku (Burzyńska-Wentland 2005, s. 116–125; Maliszewski 2009, s. 9–26).

W ramach „S(z)koldem” miały również miejsce wizyty polskich grup studyjnych na terenie Szwecji – głównie nauczycieli i pracowników innych instytucji opiekuńczo-wychowawczych. W czasie ich trwania możliwa była wymiana doświadczeń pomiędzy polskimi i szwedzkimi uczestnikami projektu oraz zapoznanie się z praktyką edukacyjną po drugiej stronie Bałtyku (por. np.: Hovenberg 1995, s. 3; Nilsson 1995, s. 8; Norbeck, Skördeman 2007, pass.).

Po stronie polskiej opiekę znajdowali z kolei nauczyciele szkół i instytucji edukacji dorosłych – studenci studiów niestacjonarnych Uniwersytetu w Linköpingu i Uniwersytetu w Uppsala, realizujący własne projekty badawcze i zbierający materiały do własnych prac dyplomowych np. w zakresie przemian świadomości nauczycieli, demokratyzacji placówek kultury czy instytucji edukacji dorosłych (Ericsson, Sjöqvist 1995).

Ze Szwecji do polskich instytucji uczestniczących w projekcie dostarczano specjalistyczną literaturę pedagogiczną i dotyczącą problematyki demokracji w życiu społecznym. Wiele materiałów studyjnych opracowano również w ramach poszczególnych działań projektu.

Ostatecznie działania projektu „S(z)koldem” podsumowano podczas seminarium w Uniwersytecie w Linköpingu, a następnie spotkania, które zorganizowano z inicjatywy *Svenska Institutet* w Sztokholmie u schyłku 2000 roku (Maliszewski 2003, 243–254).

Ocena projektu z perspektywy dwóch dekad

Warto po latach podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, co pozostaje trwałym dorobkiem prac zrealizowanych w latach 90. XX wieku w ramach szwedzko-polskiego projektu „S(z)koldem”. Tak więc:

A) Przez kilka lat realizacji przedsięwzięcia uczestniczyło w nim bezpośrednio kilkaset osób – czynnych nauczycieli przedszkoli i szkół różnych szczebli (w tym nauczycieli akademickich), pracowników innych instytucji edukacyjnych, bibliotekarzy i animatorów kultury z terenu całej Polski (przy współudziale kilkudziesięciu przedstawicieli różnych instytucji naukowych, oświatowych i kulturalnych oraz władz samorządowych ze Szwecji). Dzięki nim idee edukacji obywatelskiej i procesów demokratyzacyjnych – a w szczególności konieczność zrozumienia i chęci kreacji demokratycznych relacji wewnątrz i wokół instytucji edukacyjnych i kulturalnych – zrodzone w ramach

działań projektowych szybciej dotarły do licznych środowisk zawodowych, w których na co dzień funkcjonowali uczestnicy „S(z)koldemu”. Tak więc projekt z pewnością można uznać za swoisty katalizator procesów demokratyzacyjnych, zachodzących w tych polskich szkołach i innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz bibliotekach i innych placówkach kulturalnych, do których dotarł w ostatniej dekadzie ubiegłego stulecia.

- B) Zapewne trwałym dorobkiem projektu „S(z)koldemu” pozostają przygotowane w jego ramach publikacje (ich wykaz zawiera poniższa tabela). Z jednej strony są one bowiem utrwalonym zapisem wielu działań podjętych w ramach tego polsko-szwedzkiego przedsięwzięcia, z drugiej – mogą po latach stanowić interesujący materiał źródłowy do prowadzenia analiz na temat przebiegu procesów demokratyzacyjnych w polskich środowiskach związanych z edukacją i kulturą w pierwszych latach III Rzeczypospolitej, z trzeciej zaś – do dzisiaj stanowić mogą wartościowy materiał dydaktyczny dla podejmujących samokształcenie czynnych zawodowo w różnych środowiskach polskich pedagogów i pracowników kultury.

Lp.	Rodzaj publikacji	Opis bibliograficzny	Ogólna charakterystyka publikacji
1	Raporty z badań nad demokracją w placówkach szkolnych i kulturalnych	1. H. Hovenberg, T. Maliszewski, W. Wojtowicz, J. Żerko, <i>Demokratyzacja oświaty. Materiał na konferencję w ramach Projektu „S/z/koldemu”</i> (2 grudnia 1994 r.), Linköping 1994, ss.23, wykr. 2. H. Hovenberg, T. Maliszewski, M. Walczak, W.J. Wojtowicz, <i>Biblioteki i informacja w demokratycznym systemie edukacji dorosłych – wyniki badań ankietowych. Materiał do dyskusji na konferencję naukową</i> (4–6 września 1995 r.), Jarocin 1995, ss. 41, wykr. 3. L. Burzyńska-Wentland, <i>A Report on S(z)koldem Project: an Insight into the Process of Democratization of the Polish Educational System</i>, [w:] T. Maliszewski, W.J. Wojtowicz, J. Żerko (eds), <i>Anthology of Social and Behavioural Sciences. 20 Years of Co-operation between the Universities in Linköping and Gdańsk</i>, Linköping 2005, s. 116–125.	Badania diagnozowały rozumienie demokratycznych zasad wewnątrz i wokół szkół i bibliotek. Po latach są ciekawym materiałem źródłowym prezentującym podejście do demokracji i demokratyzacji zasad funkcjonowania obu typów instytucji w latach 90. XX wieku przez ich pracowników.

Lp.	Rodzaj publikacji	Opis bibliograficzny	Ogólna charakterystyka publikacji
2	Materiały z konferencji organizowanych w ramach projektu	1. H. Hovenberg, M. Walczak, W.J. Wojtowicz (red.), <i>Biblioteka i informacja naukowa w demokratycznym systemie edukacji dorosłych</i>, Jarocin – Linköping 1996, ss. 237, tabl., wykr. 2. Centrum Edukacji Nauczycieli, <i>Oświata w okresie przemian ustrojowych w Polsce</i>. Gdańsk 1995, ss. 29. 3. H. Hovenberg, T. Maliszewski, J. Żerko, W. Wojtowicz (eds), <i>S(z)koldem Project Papers: Democratization of Education. Experiences from Poland and Sweden</i>, Linköping 1996, ss. 252, tabl., wykr.	Prace zbiorowe zawierające wyniki badań i refleksje zarówno polskich, jak i szwedzkich teoretyków i praktyków nad różnymi aspektami demokracji w środowiskach bibliotekarskich i oświatowych.
3	Tłumaczenia podręczników do edukacji obywatelskiej	1. G. Aldestam, M. Löfgren, <i>Pedagogika – kształcenie ludowe</i>, tłum z j. szw. K. P-Andersson, Öland 1993, ss. 62, ilustr. 2. H. Blid, <i>Uczestnictwo w oświacie. Koła samokształceniowe</i>, red. nauk. H. Hovenberg, M. Bron, B. Małecka, J. Żerko, tłum. z j. ang. P. Żerko, Gdańsk 1995, ss. 69, tabl.	Opracowania tłumaczone na język polski, dzięki którym możliwe stało się lepsze zrozumienie demokratycznych mechanizmów i zasad, jakimi powinny kierować się środowiska oświatowo-kulturalne w społeczeństwie obywatelskim.
4	Materiały dydaktyczne z pedagogiki porównawczej dla studentów	1. H. Hovenberg, T. Maliszewski, W. Wojtowicz (red.), <i>Zarys systemów oświatowych wybranych krajów współczesnego świata. Materiały z ćwiczeń</i>, Gdańsk – Linköping 1994, ss. 133. 2. L. Burzyńska, H. Hovenberg, W. J. Wójtowicz, J. Żerko (red.), <i>Kształcenie nauczycieli w wybranych krajach świata</i>, Gdańsk – Linköping 1998, ss. 186, tabl., wykr.	Publikacje przygotowane w dużej części przez polskich studentów niestacjonarnych studiów pedagogicznych, uczestników prac projektowych i/lub słuchaczy wykładów Międzynarodowego Forum Pedagogicznego zorganizowanego w ramach „S(z)koldem”.

C) Wiele nawiązanych przed laty w ramach projektu „S(z)koldem” kontaktów pomiędzy placówkami oświatowymi, bibliotekami i instytucjami kultury Polski i Szwecji zaowocowało nawiązaniem współpracy o charakterze

długofalowym. Niektóre programy współpracy dwustronne – np. między szkołami czy nauczycielskimi związkami zawodowymi Pomorza i regionu Kalmaru – są kontynuowane do chwili obecnej. W jeszcze innych przypadkach partnerzy, którzy podjęli współpracę w czasie trwania projektu, rozwijali ją już w kolejnej dekadzie w oparciu o fundusze Unii Europejskiej, zapraszając do wspólnych działań również podmioty z kolejnych krajów.

- D) Co nie mniej ważne – dzięki „S(z)koldemowi” wielu pracowników oświaty i kultury po polskiej stronie uzyskało kompetencje do podejmowania w kolejnych latach współpracy z partnerami bliźniaczych podmiotów zza granicy i uczestnictwa w międzynarodowych programach współpracy edukacyjnej i kulturalnej. Niektórzy z nich stali się zaś w tym zakresie liderami, potrafiącymi zainspirować swoim przykładem do podobnych działań inne osoby związane zawodowo w działalnością edukacyjną i kulturalną we własnych środowiskach lokalnych. Tak więc projekt można uznać również za ważny dla jego uczestników poligon doświadczalny, przygotowujący i mentalnie, i metodycznie do podjęcia szerokiej wielonarodowej współpracy kulturalno-oświatowej (np. w ramach projektów finansowanych przez Unię Europejską) w okresie, gdy już uzyskaliśmy jako Polacy możliwość znaczącego w nich uczestnictwa.

Widać zatem po latach, że przygotowana w oparciu o wspólne prace przygotowawcze prowadzone przez teoretyków i praktyków z Polski i Szwecji koncepcja „S(z)koldem” sprawdziła się. Przeprowadzone w jego ramach działania stanowią dziś nie tylko interesującą ilustrację udanego międzynarodowego przedsięwzięcia w obrębie demokratyzacji polskiej oświaty i kultury oraz promowania edukacji obywatelskiej z lat 1993–2000, ale i współcześnie w poszczególnych środowiskach zawodowych związanych z tymi oboma ważnymi komponentami życia społecznego realnie widać długofalowe efekty jego realizacji.

Bibliografia

1. Bron M. Jr., Hovenberg H. (1994), *Folkbidarsamverkan för en demokratisk skola*, „Acta Sueco-Polonica”, nr 2.
2. Burzyńska-Wentland L. (2005), *A report on S(z)koldem Project: An insight into the process of democratization of the Polish educational system*, [w:] T. Maliszewski, W.J. Wojtowicz, J. Żerko (eds), *Anthology of Social and Behavioural Sciences. 20 Years of Co-operation between the Universities in Linköping and Gdańsk*, Linköpings universitet, Linköping, s. 116–125.
3. Ericsson M., Sjöqvist N. (1995), *S(z)koldem – en utvärdering av ett svenskt-polskt samsamhetsprojekt*. Vuxenutbildarcentrum, Linköpings universitet, Linköping.
4. Hovenberg H. (1996), *Dialog i demokrati*, „Literary” nr 2(6).
5. Hovenberg H. (1995), *Utbyte med Polen: Dialog om demokrati i skolan*, „Nytt från Vuxenutbildarcentrum”, nr 1.
6. Maliszewski T. (2009), *Introduction. Gdańsk – Linköping: Over two decades of university co-operation*, [w:] M. Cackowska (ed.), *Learning in academia. Socio-cultural and political perspectives*, „Ars Educandi – Monographs”, Vol. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 9–26.

7. Maliszewski T. (2003), *Szwedzko-Polski Projekt Demokracji Oświaty „S(z)koldem” – czas podsumowań*, „Ars Educandi”, t. 3.
8. Maliszewski T., Wojtowicz W.J., Żerko J. (1995), *Szwedzko-polska współpraca w zakresie demokratyzacji oświaty i kultury w latach dziewięćdziesiątych*, [w:] S. Kawula, J. Rusiecki (red.), *O nowy model wychowania. T. 2: Dylematy rozwiązań praktycznych*, Wydawnictwo „Glob”, Olsztyn, s. 192–200.
9. Maliszewski T., Wojtowicz W.J., Żerko J. (1996), *The Swedish-Polish Project: Democratization of Education – „S(z)koldem”*, [w:] H. Hovenberg et al. (eds), *Democratization of Education. Experiences from Poland and Sweden*, Linköping University, Linköping, s. 10–17.
10. Mokrzejcki L., Żerko J. (1997), *Problematyka demokratyzacji oświaty w regionie gdańskim w świetle badań polsko-szwedzkich pod nazwą „S(z)koldem” (1993–1996)*, [w:] W. Wojdyło, M. Strzelecki (red.), *Wychowanie a polityka. Tradycje i współczesność*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 291–299.
11. Nilsson R. (1995), *Polska lärare studerar svensk skoldemokrati*, Ölandsbladet, nr 51.
12. Norbeck J., Skördeman L. (2007), *Å andra sidan... Om folkbildaren Hans Hovenberg*, Stockholms Arbetareinstitutsförening-Linköpings universitet, Linköping.
13. Rutkowiak J. (1996), *The Teacher and the Challenges of Democracy*, [w:] H. Hovenberg et al. (eds), *Democratization of Education. Experiences from Poland and Sweden*, Vuxenutbildarcentrum, Universitetet i Linköping, Linköping, s. 18–32.
14. Wojtowicz W. J. (2005), *Co-operation between the University in Linköping and the University of Gdańsk in the years 1984–2004: Conditions, Objectives and Realisation*, [w:] T. Maliszewski, W.J. Wojtowicz, J. Żerko (eds), *Anthology of Social and Behavioural Sciences...*, Linköpings universitet, Linköping, s. 19–27.
15. Żerko J. (2006), *Z dziejów współpracy Uniwersytetu Gdańskiego z Uniwersytetem w Linköpingu (1984–2004)*, [w:] R. Grzybowski, T. Maliszewski (red.), *W służbie historii nauki, kultury i edukacji. Księga Pamiątkowa dedykowana Prof. Lechowi Mokrzejckiemu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 312–320.

On the History of “S(z)koldem” Project. Civic Education for Employees of Educational and Cultural Institutions in Poland in the 1990s

Key words: The Swedish-Polish Project: Democratisation of Education – “S(z)koldem” (1993–2000), civic education of educational and cultural institutions employees, history of democratisation of education and culture in the 1990s.

Summary: The article presents the origins, chosen aspects of implementation and the achievements of the Swedish-Polish Project: Democratisation of Education – “S(z)koldem”, coordinated by Vuxenutbildarcentrum (Adult Education Centre) of the University in Linköping (Sweden) and the Institute of Pedagogy of the University of Gdańsk. The project was carried out in schools and institutions supporting the school system and in cultural institutions from the entire country (mainly the Pomorze and Wielkopolska regions).

The project “S(z)koldem” was addressed to active teachers of schools at different levels of education, pedagogues of different care and education institutions,

librarians and employees of other Polish cultural institutions. The main goal of the project was to promote democracy within and around Polish (and Swedish) cultural and educational institutions as well as to promote civic education among their employees. The final part of the article attempts to formulate assessments related to the effects of the implementation of this Swedish-Polish project from the perspective of over a decade from its completion.

Dane do korespondencji:

Dr Tomasz Maliszewski

Instytut Pedagogiki

Wydział Edukacyjno-Filozoficzny

Akademia Pomorska w Słupsku

ul. Bohaterów Westerplatte 64

e-mail: tomasz.maliszewski@gmail.com